

Geef jongeren de beloning die ze verdienen

Werk moet lonen, maar voor jongeren geldt dit blijkbaar niet: een 18-jarige die voltijds werkt, verdient € 700 bruto per maand. Schaf het minimumjeugdloon af en de toegenomen koopkracht van jongeren zal de economie een flinke impuls geven.

SASKIA BOUMANS

Politicoologe en onderzoeker bij de FNV

Bij jongeren en werk gaat het meestal over werkloosheid. Het soort werk en de voorwaarden waaronder jongeren werken, zijn zelden onderwerp van gesprek. Dat is opvallend, aangezien maar 15% van alle werkende jongeren in Nederland economisch zelfstandig is.¹ Young & United, de door de FNV gesteunde jongerenbeweging, zet dit sinds eind maart op de kaart. Met name de eis dat werknemers vanaf 18 jaar recht hebben op het volwassen minimumloon van 8,66 euro per uur wordt met behoorlijk wat welwillendheid onthaald. De sterkste tegenwind komt voornamelijk uit ondernemend Nederland. VNO-NCW en MKB-Nederland zeggen dat dit ten koste zal gaan van de werkgelegenheid voor met name laagopgeleide jongeren. Het probleem met deze best-begrijpelijke-want-vaak-effectieve bangmakerij is dat zij voorbijgaat aan de essentiële problemen die jongeren vandaag de dag ervaren op de Nederlandse arbeidsmarkt. Dat is niet werkloosheid, maar slecht werk.

Tijdens haar afscheidsinterview in de *NRC* wist CDA'er Mirjam Sterk de kern van het probleem wel te vatten: 'Mensen vragen vaak:

is het een verloren generatie? Nee, maar het is wel een verliezende generatie. Ze komen met studieschulden op de arbeidsmarkt. Ze hebben flexibele banen en daarom wordt er niet geïnvesteerd in hun scholing. Ze krijgen geen hypotheek en hebben onzekere pensioenen.'² Een opmerkelijke uitspraak voor een ambassadeur Aanpak Jeugdwerkloosheid, want blijkbaar is niet de jeugdwerkloosheid, maar de geflexibiliseerde arbeidsmarkt het grootste obstakel.

Deze problematiek heeft zijn oorsprong in de sterkere concurrentie, lage lonen en toenemende arbeidsmarktafhankelijkheid.

Faciliteren van de bijwerkende student

Wat als eerste opvalt in de statistieken is de grote hoeveelheid jongeren die werken. Bijna 70% van alle Nederlandse jongeren tussen de 15 en 25 is actief op de arbeidsmarkt. In geen ander land in Europa is dit zo hoog. Ter vergelijking: de tweede plek wordt ingenomen door Denemarken met een participatiegraad van bijna 62%, terwijl buurland België in de onderste regionen bungelt met zo'n 30%.³

Saskia Boumans *Geef jongeren de beloning die ze verdienen*

Nederlandse jongeren verlaten het onderwijs niet bijzonder vroeg, dus het betekent vooral dat opleiding en werk worden gecombineerd. Bijna 60% van alle onderwijsvolgende jongeren werkt.⁴ Dit aandeel is de afgelopen jaren sterk gestegen: in 1992 was het ruim een derde.⁵

Het zal dan ook niet verbazen dat maar liefst 78% van de jongeren tot 25 jaar in 2013 in deeltijd werkte.⁶ Dat is een kwart meer dan de gehele werkzame bevolking. Jongeren die school en werk combineren vormen hiervan de bulk: zij nemen 80% van het jeugdige deeltijdwerk voor hun rekening.

Wat de Polen en de Bulgaren zijn voor de agrarische sector, zijn de jongeren voor de horeca en detailhandel

Meestal wordt dit gezien als een win-win-situatie: jongeren willen een klein contract vanwege hun opleiding en werkgevers kunnen op deze manier van hun werkroosters maatwerk maken. Waarschijnlijk is dat voor veel jongeren ook inderdaad het geval. Desalniettemin kun je daar een aantal kanttekeningen bij plaatsen. De eerste is dat niet alle jongeren die werken ook (nog) naar school gaan. Deze werkende jongeren hebben geen baat bij een deeltijdbaan. Het levert vaak onvoldoende op en bemoeilijkt de opbouw van een stabiele loopbaan. Maar voor hen zijn er steeds minder banen: het aandeel voltijdwerk daalde in dertig jaar tijd van driekwart naar minder dan een kwart.⁷

Bovendien drukken bijbanende studenten werkende jongeren uit de arbeidsmarkt door hun grote beschikbaarheid voor de deeltijd-arbeidsmarkt en hun veronderstelde hogere productiviteit. Dit zien we ook terug in de

cijfers: 80% van het laagst geschoolde werk wordt tegenwoordig uitgevoerd door een werknemer met een hoger opleidingsniveau, eenzelfde percentage vindt plaats in deeltijd en lager opgeleide jongeren zijn veel vaker werkloos dan hoger opgeleide jongeren.

De Nederlandse deeltijdeconomie zorgt in combinatie met de versoering van de studiefinanciering, het fiscaal verruimen van de bijverdienmogelijkheden en de sterke toename van de studiekosten⁸ voor een grotere concurrentie aan de zogenaamde onderkant van de arbeidsmarkt waar met name lager opgeleide jongeren de dupe van zijn. De angst bij velen dat deze concurrentie verder zal worden versterkt door het recente afschaffen van de basisbeurs, is daarom goed te begrijpen. Terwijl het ook anders kan. Dat laat Duitsland bijvoorbeeld zien. Eind 2014 werd daar het collegegeld voor alle universiteiten afgeschaft en een paar maanden terug voerde men tevens een minimumloon vanaf 18 jaar in.

Jongeren: een aantrekkelijk business model

Het tweede kenmerk van de jongeren-arbeidsmarkt zijn de lage lonen. Ook hier neemt Nederland binnen Europa een uitzonderingspositie⁹ in, en wel op twee manieren. Ten eerste door de duur van het minimumloon. In Nederland vallen jonge werknemers tot 23 jaar onder het wettelijk minimumjeugdloon. Frankrijk, Ierland, Portugal en Spanje kennen een minimumloon vanaf 18 jaar of eerder. België weliswaar ook pas vanaf 22 jaar, maar een 18-jarige verdient daar 82% van het volwassen minimumloon en in Nederland 45%.

Dat is ook het tweede verschil: de hoogte van het loon. Het jeugdloon begint in Nederland met 30% van het volwassen minimumloon voor een 15-jarige. Nergens in de ons omringende landen begint dat percentage zo laag. Ook in euro's is het een opmerkelijk

Saskia Boumans *Geef jongeren de beloning die ze verdienen*

verschil: € 3,94 in Nederland voor een 18-jarige, terwijl een leeftijdgenoot in België € 7,47 per uur verdient en zelfs Spanje betaalt beter met € 4,56 bruto per uur.¹⁰

Het gevolg van dit lage loon is tweeledig. Enerzijds kunnen jonge werknemers nauwelijks rondkomen van hun werk. Een gemiddelde 22-jarige afgestudeerde mbo'er verdient € 865 netto per maand. Dat is € 7,89 per uur bij een 25-urige werkweek, blijkt uit de enquête van Young & United onder 10.000 jongeren. Het Europees Comité voor Sociale Rechten (ECSR) tikt Nederland ook niet voor niets al een aantal jaren op de vingers voor de 'manifestly unfair' lage lonen voor jongeren.¹¹

Anderzijds stemmen bedrijven hun nering erop af. Dat valt met name op tijdens een wandelingetje door de winkelstraat. Wie een nieuwe spijkerbroek koopt of een drankje bestelt wordt vaak geholpen door een jongere. Meer dan de helft van alle werknemers in de horeca is onder de 25 jaar en dat geldt voor bijna 30% van alle werknemers in de detailhandel. Hierbinnen spannen de supermarkten met 73% en de fastfoodindustrie met 61% tot 23 jaar de kroon.

In toenemende mate nemen jonge werknemers in deze sectoren de banen met een minimumloon voor hun rekening.¹² Op deze manier heeft het jeugdloon niet alleen een drukkende werking op de inkomsten van jongeren, maar ook op de lonen van oudere werknemers. Deze sectoren zijn dankzij het lage jeugdloon beter te typeren als lage-lonensectoren. Wat Poolse en Bulgaarse werknemers via uitzendconstructies zijn voor de agrarische sector en het beroepsgoederenvervoer, en de zzp'er voor de bouw, is de jonge werknemer voor werkgevers in horeca en detailhandel.

Grotere afhankelijkheid

Daarnaast is er de toegenomen afhankelijkheid van de arbeidsmarkt. Al genoemd zijn de afschaffing van de studiefinanciering en

de hoge kosten voor het volgen van (tertiair) onderwijs in Nederland die steeds meer jongeren de arbeidsmarkt op duwen. Hier komt bij dat jongvolwassenen tot 27 jaar dankzij de nieuwe Algemene Bijstandswet (1998) en de Wet werk en bijstand (2004) vrijwel geen aanspraak meer kunnen maken op de sociale zekerheid.¹³ En eenmaal op die arbeidsmarkt hebben de jeugdlonen een drukkend effect op de loonontwikkeling.¹⁴

Hier komt bij dat het ook met name jongeren zijn die te maken hebben met onzekere contracten. Sinds 2010 zijn er meer jongeren met een flexibele dan met een vaste arbeidsrelatie. Dit aantal groeit nog steeds. In 2014 steeg het aantal jongeren met een onzeker contract weer met 6%. Het grootste deel van deze jonge werkers is oproep- of invalkracht. Het gevolg hiervan is een grotere afhankelijkheid ten opzichte van de markt en de werkgever, en inkomensonzekerheid. Dit leidt vervolgens tot bestaansonzekerheid. Denk aan het uitstellen van relatievorming en het stichten van een gezin, en de al genoemde slechtere toegankelijkheid van hypotheek en lagere pensioenen.¹⁵

Een goed begin

Natuurlijk kan afschaffing van het jeugdloon een arbeidsmarkt die zo scheef is en waar zo'n grote tweedeling is ontstaan, niet volledig recht trekken, maar het is een goed begin. En wel om een aantal redenen. De eerste is dat het jonge werknemers economisch zelfstandig maakt. Een volledige werkweek van een 18-jarige levert nu een kleine € 700 bruto op – zo'n € 300 onder de armoedegrens. Als deze een volwaardig minimumloon verdient, wordt dat € 1.500 per maand: een reusachtige verbetering.

Bijbanende studenten hebben door deze inkomensgroei ook minder uren nodig om hetzelfde bedrag bij te verdienen, waardoor er meer banen overblijven voor werkende jongeren. Al zou het goed kunnen dat er

Saskia Boumans *Geef jongeren de beloning die ze verdienen*

meer maatregelen nodig zijn om de precare positie van werkende jongeren verder te verbeteren.

En tot slot zal een hoger jeugdloon waarschijnlijk leiden tot een vermindering van het groot aantal kruimelbanen omdat de concurrentie aan de lage-lonenkant van de arbeidsmarkt minder wordt. En ook dit zal met name werkende jongeren ten goede komen, omdat vooral zij beschikbaar zijn voor grotere contracten.

En de werkgelegenheid dan?

Maar, hoor ik u denken, een hoger (jeugd)loon zorgt voor meer werkloosheid, en dat willen we niet. Laten we hier even naar kijken. Het idee is dat een hoger loon de vraag naar arbeid doet afnemen. Deze veronderstelde sterk negatieve relatie tussen loon en werkgelegenheid staat tegenwoordig ter discussie. Begin jaren '90 kwam uit onderzoek van Card & Krueger dat de werkgelegenheid in de fastfoodindustrie verbeterde toen het minimumloon werd verhoogd in New Jersey.¹⁶ Dit werd onder andere veroorzaakt doordat de kosten van de verhoging van de minimumlonen hoger werden ingeschat dan uiteindelijk bleek. Ook leidde een verhoging van de beloning tot minder uitval en verloop van personeel, en ging de productiviteit omhoog.

VNO-NCW lijkt echter een ander argument te gebruiken: als de jeugdlonen omhooggaan, zullen ondernemers hen niet meer aannemen omdat ze dan moeten toelagen op het inhuren van jonge werknemers. De gedachte is dat de werkgelegenheid zal verschuiven naar ouderen, die minder begeleiding nodig hebben. Hoe aannemelijk dit ook klinkt, het is vooral een gelegenheidsargument. Dat jongeren voornamelijk op kortdurende contracten werken, voortdurend worden vervangen door nóg jongere en dus goedkopere werkers en vooral in laaggeschoolde arbeid werkzaam zijn, geeft aan dat voor hun werk blijkbaar weinig kennis en ervaring nodig is.

Die constatering doet vermoeden dat het kostenvoordeel van € 3,94 voor een 18-jarige nu tegenover € 8,66 per uur voor een 23-plusser de reden is waarom in de horeca en handel vooral jongeren worden aangenomen. Dit financiële voordeel voor werkgevers valt weg als het jeugdloon wordt verhoogd. Dat zal pijn doen, maar er is geen reden om aan te nemen dat werkgevers massaal jongere werknemers zullen inruilen voor ouderen aangezien de productiviteit van die laatste groep door de aard van het werk niet hoger is. Bovendien blijven veel oudere werknemers waarschijnlijk duurder, aangezien zij meestal meer ervaring hebben.

Er kan wel een negatief werkgelegenheidseffect optreden doordat de verhoogde loonkosten de voortdurende carrousel van kortdurende en kleine contracten vermindert. Daartegenover staat dat het verhogen van het jeugdloon de economie een sterke financiële impuls zal geven. De laagste inkomens krijgen

De veronderstelde negatieve relatie tussen werkgelegenheid en lonen staat tegenwoordig ter discussie

jaarlijks € 185 mln aan extra koopkracht. Dit geld wordt waarschijnlijk onmiddellijk geconsumeerd — in tegenstelling tot meer koopkracht voor hogere inkomens — wat voor extra banen zal zorgen in de binnenlandse markt. En dat zijn niet toevallig net die sectoren waar het gros van de jongeren werkzaam is.

Hoe deze effecten precies op elkaar gaan inspelen, is niet te voorspellen. Wat we wel weten is dat de relatief lage jeugdwerkloosheid in Nederland vooral komt door de grote hoeveelheid kleine baantjes van jongeren. Dat is dus wel werk, maar slecht werk waar niet van valt

Saskia Boumans *Geef jongeren de beloning die ze verdienen*

rond te komen. Werk is haast een liefhebberij geworden volgens hoogleraar arbeidsrecht Wiemer Salverda. Deze constatering zorgde ervoor dat VVD'er Robin Fransman eind april tijdens de boekpresentatie van WFACT uitriep: 'Laten we als werkgelegenheid zo belangrijk is, het loon dan alsjeblieft helemaal maar afschaffen. Dan is niemand meer werkloos!' Een bou-

tade, uiteraard, maar wel één met een kern van waarheid. Want als werken niet meer loont, waarvoor of voor wie werken we dan wel? Een volwassen loon voor volwassen werk kost Nederland een half procent van de loonsom. Dat is een schijntje als we daarmee van Mirjam Sterks verliezende generatie een generatie met toekomst kunnen maken.

Noten

1 Wiemer Salverda (2015) 'De feiten over werkende jongeren', in: <i>WFACT, de feiten over werkende jongeren in Nederland</i>. Economisch zelfstandig wordt gedefinieerd als 70% van het minimumloon. 2 Zie <i>NRC Handelsblad</i> van 1 april 2015. 3 Eurostat, <i>Activity rates by sex, age and highest level of education attained (%)</i>. 4 CBS (2014), <i>Arbeidsdeelname 15-25 jarigen</i>. 5 CBS (2003), <i>Jeugd 2003, cijfers en feiten</i>. 6 CBS (2014), <i>Deeltijdwerk in Europa neemt toe, Nederland blijft koploper</i>. 7 Salverda, 'De feiten over werkende jongeren'.	8 Eurydice (2015), <i>National Student Fee and Support Systems in European Higher Education</i>. Nederland behoort ondertussen tot de duurder landen in Europa als we naar schoolgeld voor hoger onderwijs kijken. 9 Buiten Griekenland, dat haar jeugdloon heeft moeten verlagen in ruil voor steunmaatregelen, is nergens anders in Europa het jeugdloon zo laag en zo laag. 10 De bedragen zijn in euro/koopkrachtpariteit van 2015. 11 European Social Charter (2013), <i>7th National Report on the implementation of the European Social Charter</i>. 12 CBS, <i>Werkgelegenheid en minimumloon</i>. 13 Trudie Knijn (2015), 'Sociale	zekerheid: jong en onzeker', in: <i>WFACT, de feiten over werkende jongeren in Nederland</i>. 14 Het jeugdloon staat door het verlagen van de staffel in de jaren '80 en het bevroren van de bedragen in de jaren '80 en '90 al 25 jaar stil. Hierdoor heeft het jeugdloon geen verhogend effect meer, zoals in de beginjaren, maar een drukkend effect. 15 Wilthagen et al. (2014), 'Het perspectief van jongeren op de Nederlandse arbeidsmarkt', in: <i>Reflect</i>, maart. 16 David Card & Alan B. Krueger (1993), <i>Minimum Wages and Employment: A Case Study of the Fast-Food Industry in New Jersey and Pennsylvania</i>.